

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο χρηματοπιστωτικός τομέας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη οικονομία καθώς διασφαλίζει τη χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση, ήτοι τη διοχέτευση κεφαλαίων από τους αποταμιευτές στους επενδυτές. Ένας υγιής και αποδοτικός χρηματοπιστωτικός τομέας ευνοεί τη συσσώρευση αποταμιεύσεων και καθιστά δυνατή την κατανομή τους στις παραγωγικότερες επενδύσεις, στηρίζοντας έτσι την καινοτομία και την οικονομική ανάπτυξη. Σε όλες τις χώρες της Ευρώπης, οι τράπεζες είναι οι βασικοί χρηματοπιστωτικοί διαμεσολαβητές.

Οι τραπεζικές πιστώσεις χρησιμοποιούνται επίσης για τη χρηματοδότηση των αναγκών των νοικοκυριών, ιδίως δε προκειμένου να εξομαλυνθεί το καταναλωτικό πρότυπο σε βάθος χρόνου και να βοηθηθούν τα νοικοκυριά να κάνουν επενδύσεις σε ακίνητα. Η υπερβολική αύξηση των πιστώσεων για αγορές κατοικιών μπορεί να προκαλέσει υπερβολική διόγκωση (φούσκα) των τιμών στην αγορά ακινήτων. Η επακόλουθη κατάρρευση της εν λόγω αγοράς μπορεί να είναι ιδιαίτερα αποσταθεροποιητική για τον χρηματοπιστωτικό τομέα και την οικονομία συνολικά.

Δεδομένου του κινδύνου που εγκυμονούν οι φούσκες των τιμών των περιουσιακών στοιχείων που στηρίζονται στις πιστώσεις, ιδίως στον τομέα των ακινήτων, η παρακολούθηση της ευρωστίας του τραπεζικού τομέα αποτελεί ζωτικής σημασίας παράμετρο αξιολόγησης της σταθερότητας των εθνικών χρηματοπιστωτικών συστημάτων. Τα κράτη

μέλη εφαρμόζουν διάφορες πολιτικές προκειμένου να περιορίσουν τους πιθανούς κινδύνους.

2. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

2.1. Ευρωστία τραπεζικού τομέα

Το 2016 συνεχιζόταν ακόμη στην ΕΕ η προσαρμογή του τραπεζικού τομέα μετά την κρίση. Σε 21 από τα 28 κράτη μέλη ο τραπεζικός τομέας συρρικνώθηκε, γεγονός που αποτυπώθηκε στη μείωση των συνολικών τραπεζικών στοιχείων ενεργητικού επί του ΑΕΠ. Αυτή η λεγόμενη «τάση απομόχλευσης» συνεχίστηκε παρά τη βελτίωση των συνθηκών της οικονομίας και για τις τράπεζες.

Οι συνθήκες ρευστότητας εξακολούθησαν να είναι ευνοϊκές για τον τραπεζικό τομέα γενικά. Σε όλη την Ευρώπη, οι τράπεζες προέβησαν σε αύξηση των κεφαλαιακών αποθεμάτων ασφαλείας τους προκειμένου να συμμορφωθούν με τις νέες κανονιστικές απαιτήσεις της ΕΕ και πολλές σημείωσαν πρόοδο προς την κατεύθυνση της εξυγίανσης των αποθεμάτων μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Η ευρωστία των τραπεζών μπορεί να αξιολογηθεί μέσω δεικτών όπως ο λόγος των μη εξυπηρετούμενων δανείων προς το σύνολο των δανείων (δείκτης ΜΕΔ), ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (ΔΚΕ) και η μέση απόδοση ιδίων κεφαλαίων (δείκτης ΑΙΚ):

- Ο **δείκτης ΜΕΔ** συσχετίζει την ονομαστική αξία των μη εξυπηρετούμενων δανείων με το σύνολο των δανείων. Ως μη εξυπηρετούμενο δάνειο νοείται,

σύμφωνα με τον ορισμό της ΕΕ, το δάνειο του οποίου οι δόσεις δεν έχουν εξοφληθεί για διάστημα μεγαλύτερο των 90 ημερών. Ο δείκτης αποτυπώνει τον βαθμό επιδείνωσης της ποιότητας των δανείων που χορηγούν οι τράπεζες. Όσο υψηλότερος είναι ο δείκτης, τόσο χειρότερη είναι η ποιότητα των στοιχείων ενεργητικού και, κατά συνέπεια, τόσο υψηλότερες είναι οι αναμενόμενες ζημιές.

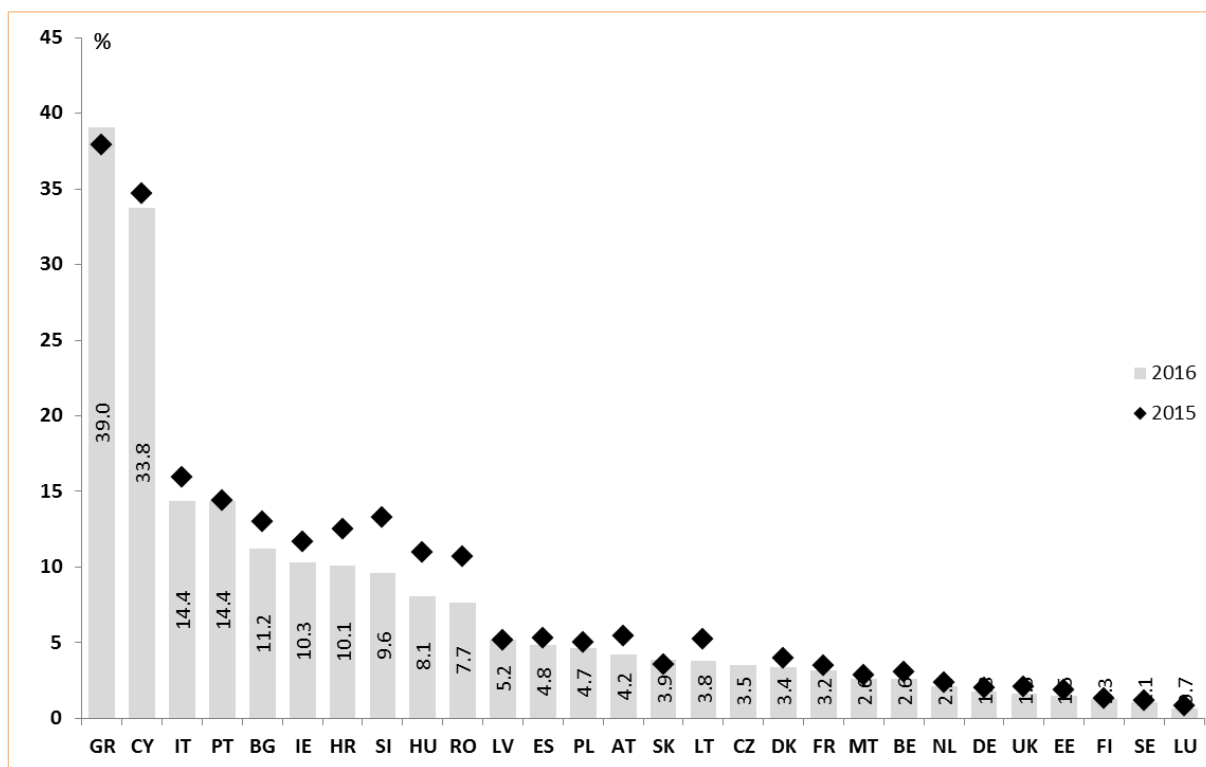
- Ο **δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (ΔΚΕ)** αποτυπώνει τη φερεγγυότητα των τραπεζών. Συσχετίζει την αξία του κανονιστικού κεφαλαίου, ήτοι των κεφαλαιακών μέσων που αναγνωρίζονται από τις τραπεζικές κανονιστικές διατάξεις, με τα σταθμισμένα ως προς τον κίνδυνο στοιχεία ενεργητικού. Αποτυπώνει ουσιαστικά την ικανότητα των τραπεζών να απορροφούν ζημιές. Όσο υψηλότερος είναι ο δείκτης, τόσο μεγαλύτερη είναι η ικανότητα των τραπεζών να απορροφούν ζημιές χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η φερεγγυότητά τους.
- Ο **δείκτης ΑΙΚ** συσχετίζει το καθαρό εισόδημα των τραπεζών (ήτοι, τα κέρδη μετά την αφαίρεση των φόρων) με το συνολικό κεφάλαιο. Αποτυπώνει ουσιαστικά τη συνολική κερδοφορία

των τραπεζών. Υψηλή κερδοφορία σημαίνει ότι οι τράπεζες βρίσκονται σε ευνοϊκή θέση για να αυξήσουν το οικείο κεφαλαιακό απόθεμα ασφαλείας στο άμεσο μέλλον, κυρίως μέσω αδιανέμητων κερδών.

Σε γενικές γραμμές, το 2016 βελτιώθηκε η ποιότητα των στοιχείων ενεργητικού των ευρωπαϊκών τραπεζών. Οι τράπεζες που επλήγησαν περισσότερο από τη χρηματοπιστωτική κρίση συνέχισαν τις προσπάθειες αποκατάστασης των χαρτοφυλακίων τους. Εξαιρέση αποτελούν η Κύπρος και η Ελλάδα: στις δύο αυτές χώρες, λίγο περισσότερο από το ένα τρίτο του συνόλου των δανείων δεν εξοφλούνταν ακόμη συστηματικά. Το 2016, ο δείκτης ΜΕΔ επιδεινώθηκε περαιτέρω στην Ελλάδα, ενώ σημείωσε βελτίωση στην Κύπρο.

Σε πέντε χώρες, ο δείκτης ΜΕΔ είχε υπερβεί το 10 %. Πρόκειται για την Ιταλία, την Πορτογαλία, τη Βουλγαρία, την Ιρλανδία και την Κροατία. Όλες, όμως, κατάφεραν να μειώσουν τους οικείους δείκτες ΜΕΔ το 2016. Το ίδιο επέτυχαν και όλα σχεδόν τα άλλα κράτη μέλη. Η Σλοβενία, η Ουγγαρία και η Ρουμανία σημείωσαν σημαντική πρόοδο όσον αφορά τα ΜΕΔ, καθώς και οι τρεις έπεσαν κάτω από το όριο αναφοράς του 10 %.

Σχήμα 1 — Μη εξυπηρετούμενα δάνεια ως % επί του συνόλου των δανείων, 2016

Πηγή: EKT

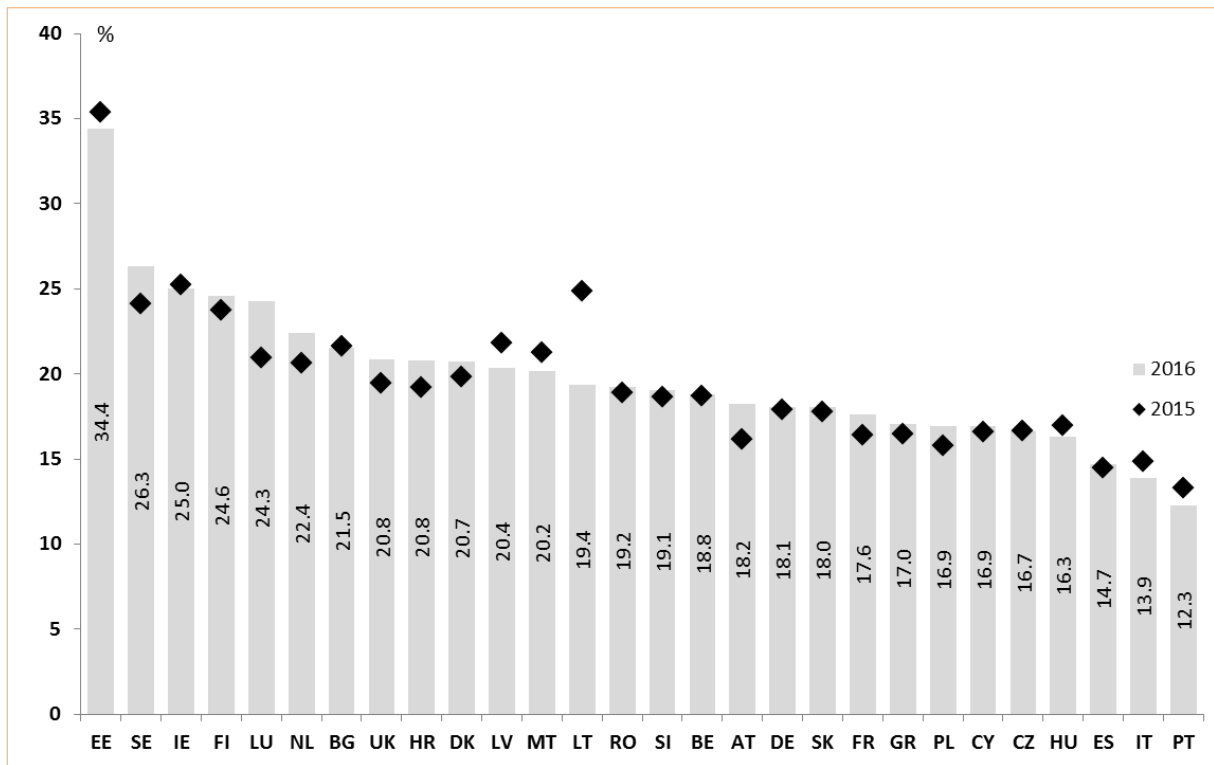
Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (ΔΚΕ) έχει βελτιωθεί περαιτέρω στις περισσότερες χώρες της ΕΕ. Όλες οι χώρες είχαν μέσο ΔΚΕ τουλάχιστον 12 %, ήτοι πολύ υψηλότερο από το ελάχιστο όριο του 8 % που απαιτούν οι νομοθετικές ρυθμίσεις.

Στα μισά κράτη μέλη, ο ΔΚΕ υπερέβαινε το 19 %. Η διάμεσος αυξήθηκε κατά μία ποσοστιαία μονάδα σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Το υψηλότερο ποσοστό παρατηρήθηκε στην Εσθονία (34 %), ενώ ακολουθούν η Σουηδία και η Ιρλανδία. Η Λιθουανία κατέγραψε τη μεγαλύτερη πτώση το 2016, παρότι ο ΔΚΕ

εξακολούθησε να διατηρείται σε υψηλό επίπεδο. Αυτό οφειλόταν σε μία από τις μεγαλύτερες τράπεζες της χώρας, η οποία κατέβαλε μερίσματα στην αρχή του έτους. Τα μερίσματα καταβάλλονται από τα αδιανέμητα κέρδη, τα οποία αποτελούν μέρος του κεφαλαίου μιας τράπεζας.

Η συνολική επαρκής κεφαλαιοποίηση κρύβει διαφορές μεταξύ χωρών και τραπεζών. Η κεφαλαιοποίηση ορισμένων τραπεζών δεν είναι ακόμη η βέλτιστη δυνατή σε χώρες όπως η Πορτογαλία, η Ιταλία και η Ισπανία, παρακωλύοντας έτσι τη χορήγηση νέων δανείων.

Σχήμα 2 – Δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας: κανονιστικό κεφάλαιο σε ποσοστό 77 % επί των σταθμισμένων ως προς τον κίνδυνο στοιχείων ενεργητικού, 2016

Πηγή: EKT

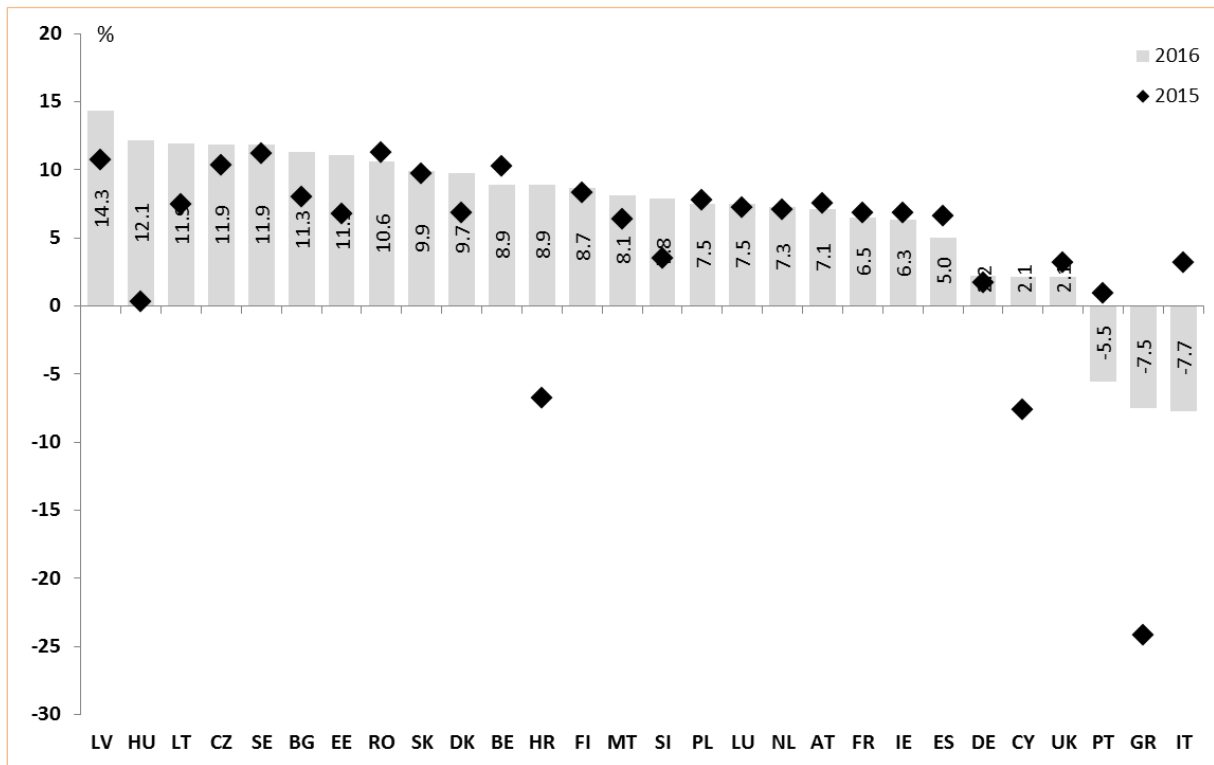
Η κερδοφορία των τραπεζών βελτιώθηκε στις περισσότερες αγορές, παρά το περιβάλλον χαμηλών επιτοκίων. Το 2016, τα μισά κράτη μέλη κατέγραψαν απόδοση ιδίων κεφαλαίων (AIK) της τάξης του 8 % τουλάχιστον. Η διάμεση AIK βελτιώθηκε κατά μία ποσοστιαία μονάδα σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Οι χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης είναι οι πλέον κερδοφόρες τραπεζικές αγορές της ΕΕ.

Η μέση κερδοφορία αυξήθηκε απότομα σε τρεις χώρες. Η μεγαλύτερη αύξηση

καταγράφηκε στην Ελλάδα, παρότι η μέση AIK της εξακολούθησε να παραμένει αρνητική. Οι κροατικές και ουγγρικές τράπεζες βελτίωσαν επίσης σημαντικά την κερδοφορία τους.

Η κερδοφορία σημείωσε τη μεγαλύτερη επιδείνωση στην Ιταλία και την Πορτογαλία. Αυτές ήταν επίσης οι μόνες τραπεζικές αγορές στην Ευρώπη που σημείωσαν ζημίες το 2016, μαζί με την Ελλάδα. Η βασική αιτία ήταν οι προβλέψεις διαθεσίμων για μη εξυπηρετούμενα δάνεια.

Σχήμα 3 – Απόδοση ιδίων κεφαλαίων (%), 2016

Πηγή: EKT

2.2. Πιστωτική επέκταση

Η πιστωτική επέκταση μπορεί να υπολογιστεί με βάση την ετήσια ποσοστιαία αύξηση του αποθέματος τραπεζικών δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα. Όσο ταχύτερα επεκτείνεται η τραπεζική πίστωση, τόσο υψηλότερος είναι ο κίνδυνος φούσκας των τιμών των περιουσιακών στοιχείων. Ο υπερβολικός ενυπόθηκος δανεισμός που αυξάνει τις τιμές κατοικιών και το ιδιωτικό χρέος είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας περίπτωσης.

Από την άλλη πλευρά, η αρνητική πιστωτική επέκταση ενδέχεται να συνδέεται με δυσκολίες πρόσβασης των επιχειρήσεων, ιδίως δε των ΜΜΕ, σε πιστώσεις. Ιδανικά, τα δάνεια προς τον ιδιωτικό τομέα θα πρέπει μεν να αυξηθούν επαρκώς ώστε να παρέχεται επαρκής χρηματοδότηση για επενδύσεις, αλλά όχι υπερβολικά, ώστε να αποτρέπεται το ενδεχόμενο φούσκας των τιμών των περιουσιακών στοιχείων.

Η χορήγηση δανείων για την αγορά κατοικίας αυξήθηκε στα περισσότερα κράτη

μέλη. Ο διάμεσος ρυθμός επέκτασης της ενυπόθηκης πίστης αυξήθηκε από 1,5 % το 2014 σε 3,8 % τον Αύγουστο του 2016, ενώ άγγιξε το 4,4 % τον Ιούνιο του 2017.

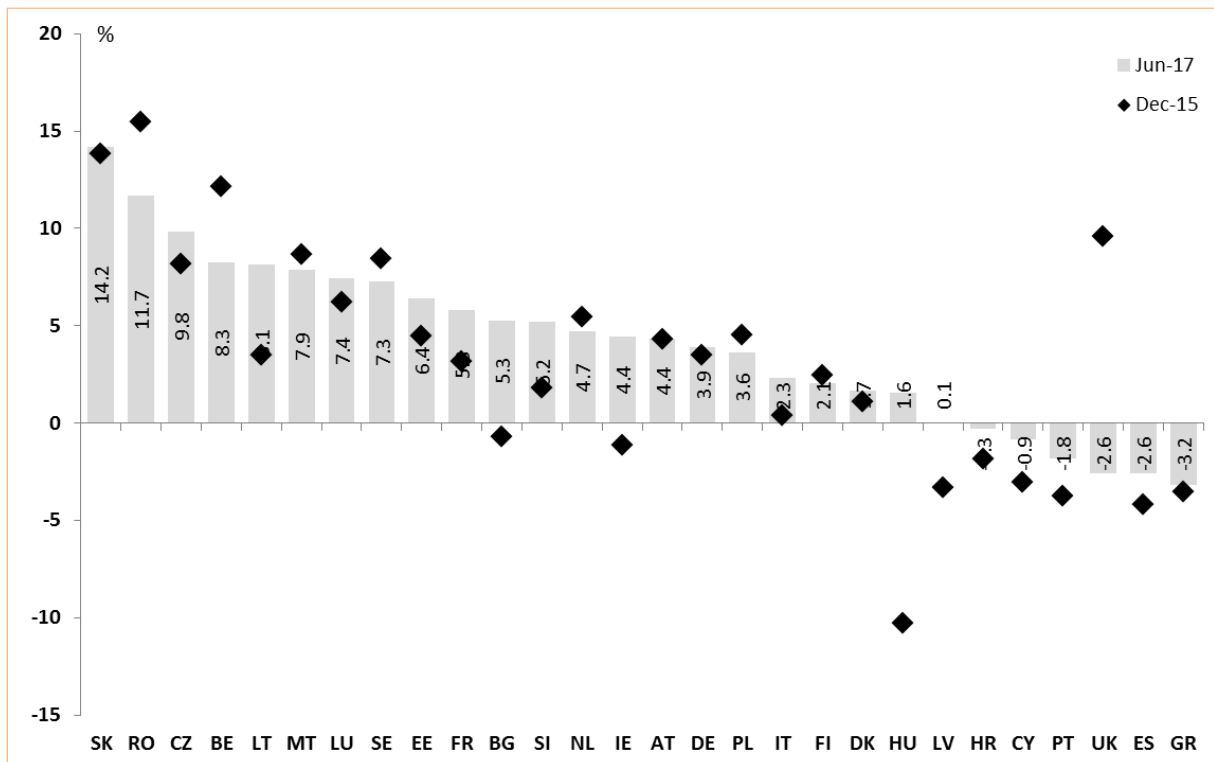
Σε επτά χώρες, και συγκεκριμένα τη Σλοβακία, τη Ρουμανία, την Τσεχική Δημοκρατία, το Βέλγιο, τη Λιθουανία, τη Μάλτα, το Λουξεμβούργο και τη Σουηδία, καταγράφηκε υπέρβαση της τιμής αναφοράς¹, η οποία θεωρείται από την Επιτροπή ως έναυσμα για την προσεκτικότερη εξέταση των πιθανών κινδύνων.

Το υψηλό επίπεδο χορήγησης δανείων στα νοικοκυριά, ιδίως για αγορές κατοικίας, αυξάνει τις τιμές των κατοικιών και το ιδιωτικό χρέος σε αρκετές χώρες. Το γεγονός αυτό εγείρει ανησυχίες, ιδίως σε χώρες όπου το ιδιωτικό χρέος είναι ήδη

¹ Ετήσιος ρυθμός επέκτασης 6,5 %, σύμφωνα με τον πίνακα αποτελεσμάτων της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών.

υψηλό, όπως το Βέλγιο, η Σουηδία και οι Κάτω Χώρες.

Σχήμα 4 – Επέκταση στεγαστικής πίστης (% σε ετήσια βάση), Ιούνιος 2017

Πηγή: EKT

Η χορήγηση δανείων σε εταιρείες αυξήθηκε στη συντριπτική πλειονότητα των κρατών μελών.

Ο διάμεσος ρυθμός πιστωτικής επέκτασης αυξήθηκε από -0,2 % τον Αύγουστο του 2015 σε 2,3 % τον Αύγουστο του 2016 και σε 3,8 % τον Ιούνιο του 2017. Έξι χώρες (Μάλτα, Ουγγαρία, Σλοβενία, Ρουμανία, Βουλγαρία και Κροατία) κατέγραψαν μετάβαση από αρνητική σε θετική επέκταση.

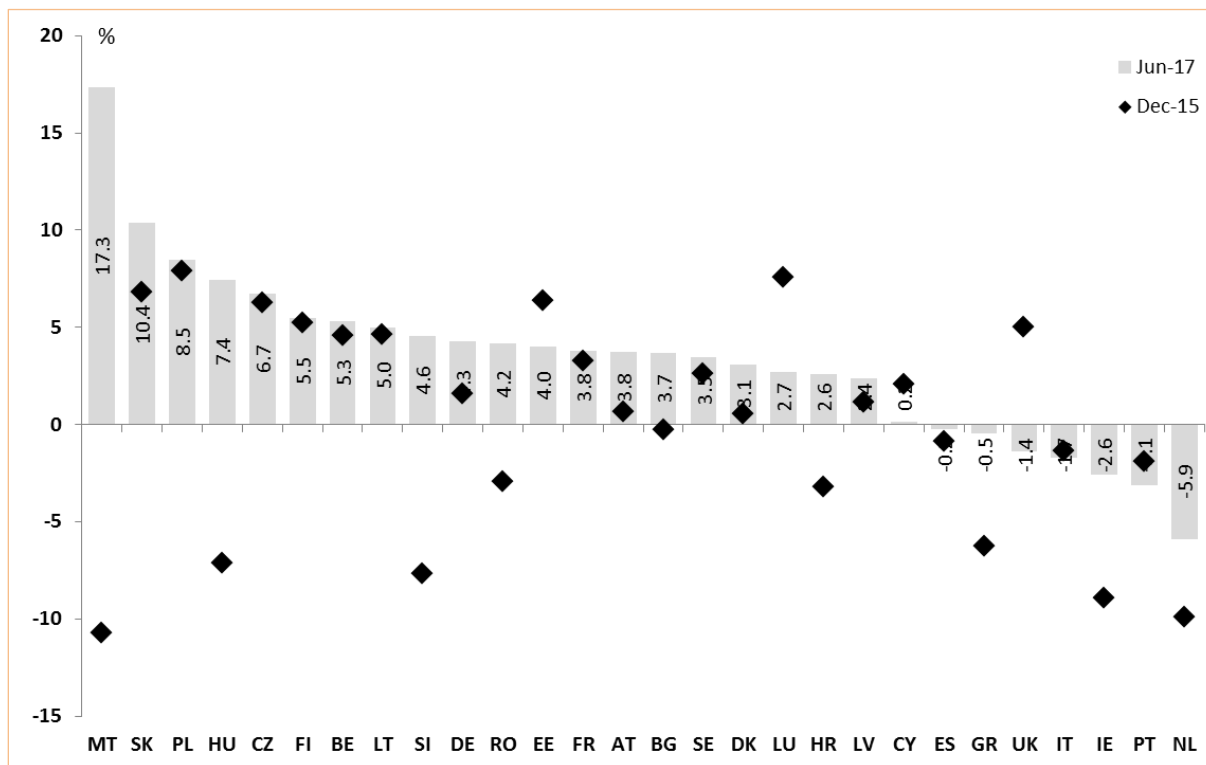
Μειώθηκε επίσης σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος η απόκλιση μεταξύ των χωρών με την υψηλότερη πιστωτική επέκταση (17 % στο Λουξεμβούργο, 10 % στη Σλοβακία) και εκείνων με τη μεγαλύτερη πιστωτική συρρίκνωση (-6 % στις Κάτω Χώρες, -3 % στην Πορτογαλία).

Οι αποκλίνουσες τάσεις πιστωτικής επέκτασης στην ΕΕ υποδεικνύουν διαφορές σε επίπεδο επενδυτικών δυνατοτήτων των επιχειρήσεων.

Σε χώρες με υψηλή οικονομική ανάπτυξη, η επέκταση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τονώνει τις επενδύσεις και τη ζήτηση για πιστώσεις (π.χ. σε χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, όπως η Σλοβακία, η Πολωνία, η Ουγγαρία και η Τσεχική Δημοκρατία).

Σε άλλες χώρες, όπως οι Κάτω Χώρες, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία, το συσσωρευμένο χρέος σε πολλές εταιρείες εμποδίζει συνήθως την πρόσβασή τους σε χρηματοδότηση.

Σχήμα 5 – Επέκταση εταιρικής πίστωσης (% σε ετήσια βάση), Ιούνιος 2017

Πηγή: EKT

2.3. Ρευστότητα και χρηματοδότηση

Η δομή χρηματοδότησης μιας τράπεζας υποδηλώνει τον τρόπο με τον οποίον χρηματοδοτούνται οι δραστηριότητές της, ιδίως η χορήγηση δανείων. Κατά κανόνα, οι τράπεζες συλλέγουν καταθέσεις για τη χρηματοδότηση των δανείων που χορηγούν. Συνεπώς, ο δείκτης χορηγήσεων προς καταθέσεις είναι ένας κοινός δείκτης που βοηθά να αξιολογηθεί κατά πόσο οι τράπεζες διαθέτουν σταθερή χρηματοδότηση. Ο δείκτης χορηγήσεων προς καταθέσεις συσχετίζει το σύνολο των δανείων που χορηγούνται από τις τράπεζες με το σύνολο των καταθέσεων που έχουν λάβει από τους πελάτες τους. Με άλλα λόγια, αποτυπώνει το ποσοστό του χαρτοφυλακίου χορηγήσεων που καλύπτεται από καταθέσεις, οι οποίες τεκμαίρεται ότι αποτελούν σταθερή πηγή χρηματοδότησης.

Οι τράπεζες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες ζητούν συνήθως βοήθεια από την κεντρική τράπεζα της χώρας τους. Το ποσοστό λήψης δανείων από την κεντρική τράπεζα προς το σύνολο του παθητικού των τραπεζών καταδεικνύει τον βαθμό στον

οποίον χρειάστηκε να βασιστούν οι τράπεζες στην εν λόγω στήριξη. Με άλλα λόγια, υποδηλώνει έλλειψη ιδιωτικής χρηματοδότησης, η οποία πρέπει συνεπώς να τεθεί υπό παρακολούθηση. Η ρευστότητα της κεντρικής τράπεζας θα πρέπει να αποτελεί σημαντικό ποσοστό του παθητικού των εμπορικών τραπεζών μόνο σε έκτακτες, προσωρινές περιστάσεις.

Το 2016, η δομή χρηματοδότησης των τραπεζών της ΕΕ παρέμεινε σε γενικές γραμμές σταθερή. Ο δείκτης χορηγήσεων προς καταθέσεις υπερέβη το 100 % μόνο σε πέντε χώρες. Αυτές είναι η Δανία, με το δικό της μοναδικό μοντέλο τραπεζικής χρηματοδότησης ενυπόθηκων δανείων², η Σουηδία, οι Κάτω Χώρες, η Γαλλία και η Ιταλία.

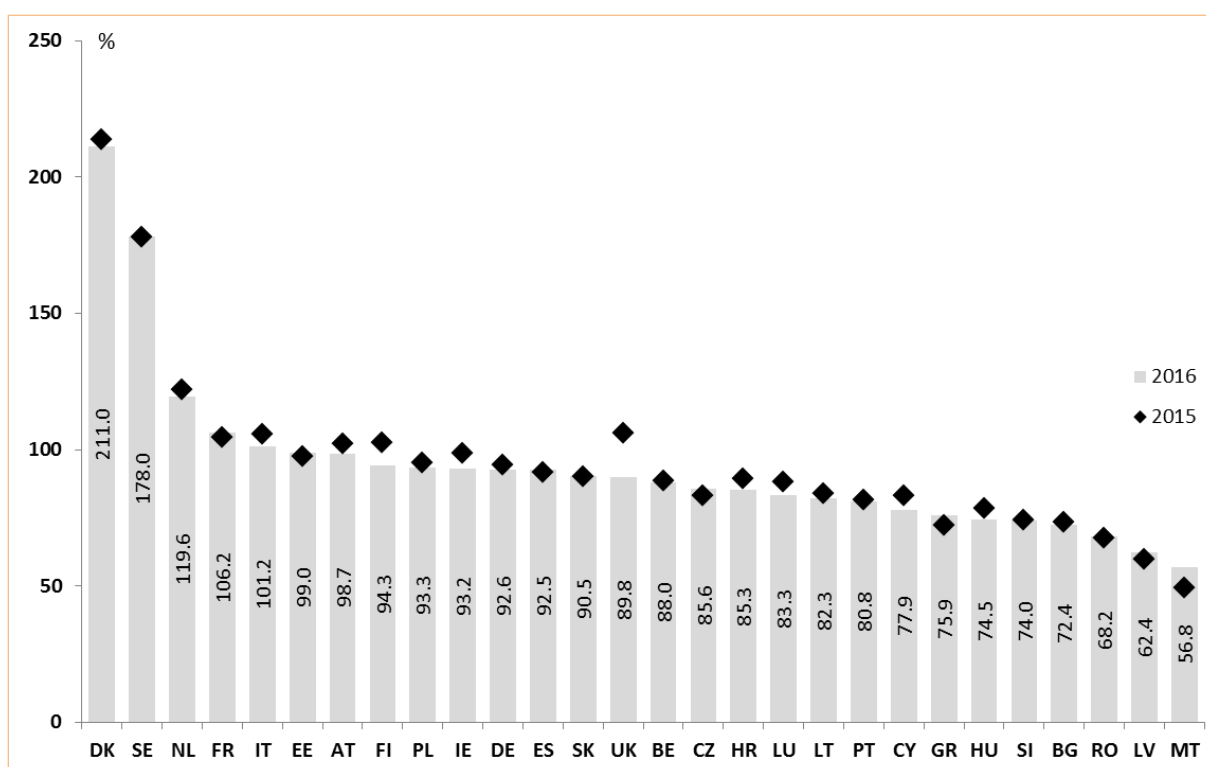
² Στη Δανία, τα ενυπόθηκα δάνεια χορηγούνται από εξειδικευμένες τράπεζες υποθηκών οι οποίες χρηματοδοτούν δάνεια με αντίστοιχα ενυπόθηκα ομόλογα. Το εν λόγω σύστημα θεωρείται ιδιαίτερα ασφαλές ως προς τη δομή χρηματοδότησης.

Στις περισσότερες χώρες, οι καταθέσεις αυξήθηκαν με ελαφρώς ταχύτερο ρυθμό από ό,τι τα δάνεια. Ο διάμεσος δείκτης χορηγήσεων προς καταθέσεις για τα 28 κράτη μέλη μειώθηκε ελαφρώς από περίπου 99 % το 2014 σε 96 % ως τον Αύγουστο του 2016 και σε 89 % τον Ιούνιο του 2017 (Σχήμα 6).

Μετά την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης, αναδύθηκε στις τραπεζικές αγορές της Κεντρικής, Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης ένα νέο μοντέλο χρηματοδότησης. Παλαιότερα, οι

αλλοδαπής ιδιοκτησίας θυγατρικές τράπεζες των εν λόγω περιοχών χρηματοδοτούσαν ως επί το πλείστον τη δανειοδότησή τους με δάνεια από τις μητρικές τράπεζες που είχαν έδρα, για παράδειγμα, στην Αυστρία, την Ιταλία, τη Σουηδία ή τη Γερμανία. Μετά την κρίση, οι θυγατρικές τράπεζες αντικατέστησαν σταδιακά τη χρηματοδότηση από τις μητρικές τράπεζες με τοπικές καταθέσεις. Το 2016, οι καταθέσεις κάλυπταν πλήρως τα χαρτοφυλάκια χορηγήσεων σε όλους τους τραπεζικούς τομείς της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Σχήμα 6 — Δείκτης χορηγήσεων προς καταθέσεις (%), 2016

Πηγή: EKT

Οι ευνοϊκές συνθήκες της αγοράς και τα χαμηλά επιτόκια κατέστησαν δυνατή την περαιτέρω μείωση της χρηματοδότησης από τις κεντρικές τράπεζες σε ολόκληρη την ΕΕ. Το 2016, οι περισσότεροι εθνικοί τραπεζικοί τομείς δανείστηκαν μικρά ποσά από την κεντρική τράπεζα, με ποσοστό επί του συνόλου παθητικού κάτω του 2 %.

Η Ελλάδα κατέλαβε την πρώτη θέση έχοντας το υψηλότερο ποσοστό δανειοληψίας από την κεντρική τράπεζα, το οποίο ανήλθε στο ένα τέταρτο του

ισολογισμού του τραπεζικού τομέα. Εντούτοις, η Ελλάδα, ακολουθούμενη από την Κύπρο, περιόρισε σημαντικά το 2016 την εξάρτησή της από την κεντρική τράπεζα.

Από την άλλη πλευρά, η Ιταλία και η Ισπανία αύξησαν τη χρήση πιστώσεων από την κεντρική τράπεζα, ενώ οι φινλανδικές και βελγικές τράπεζες αύξησαν την εξάρτησή τους από τη χρηματοδότηση της κεντρικής τράπεζας.

3. ΜΕΤΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΖΟΝΤΑΙ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ

Οι κοινοί στόχοι πολιτικής των κρατών μελών είναι η διατήρηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και η

στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης. Στην επίτευξη των στόχων αυτών συμβάλλει ενεργά η ύπαρξη υγιών τραπεζικών τομέων και κεφαλαιαγορών που εκπληρώνουν ομαλά τον ρόλο τους ως χρηματοπιστωτικών διαμεσολαβητών.

Τα μέτρα πολιτικής των κρατών μελών εστιάζουν:

- στην ενίσχυση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση μέσω της εκκαθάρισης των τραπεζικών ισολογισμών από τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια³
- στην άρση των εμποδίων που παρακωλύουν την ανάπτυξη και την ολοκλήρωση των κεφαλαιαγορών
- στην αντιμετώπιση των ανεπαρειών των εθνικών εποπτικών και κανονιστικών πλαισίων και στη βελτίωση της εταιρικής διακυβέρνησης σε ορισμένα ιδρύματα
- στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων κινδύνων που σχετίζονται με πιστωτικά ανοίγματα σε ξένο νόμισμα
- στον περιορισμό των ανισορροπιών σε ορισμένες στεγαστικές αγορές που τροφοδοτούνται από την αύξηση του ιδιωτικού χρέους με υπερβολικά ταχύ ρυθμό.

3.1. Εξυγίανση των αποθεμάτων μη εξυπηρετούμενων δανείων

Το μεγάλο απόθεμα επισφαλών απαιτήσεων μπορεί να εξηγήσει την αργή πιστωτική επέκταση σε ορισμένες χώρες. Τα ΜΕΔ αποτελούν βάρος για τους τραπεζικούς ισολογισμούς και υπονομεύουν την κερδοφορία των τραπεζών προκαλώντας απώλεια εσόδων. Δεσμεύουν επίσης μέρος του τραπεζικού κεφαλαίου, μειώνοντας έτσι την ικανότητα των τραπεζών να χορηγούν νέα δάνεια³.

Για να δοθεί ώθηση στη χορήγηση νέων δανείων απαιτείται περαιτέρω πρόοδος προς την κατεύθυνση της εκκαθάρισης των τραπεζικών ισολογισμών από τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και της επαναφοράς των κεφαλαιακών

³ Το σύνολο των δανείων και των λοιπών στοιχείων ενεργητικού που διαθέτει μια τράπεζα δημιουργεί συγκεκριμένη κεφαλαιακή απαίτηση, δηλαδή καθορίζει το ύψος του κεφαλαίου που πρέπει να διαθέτει η τράπεζα ως απόθεμα ασφαλείας για μη αναμενόμενες ζημιές.

αποθεμάτων ασφαλείας σε κατάλληλα επίπεδα. Ο όγκος των ΜΕΔ είναι ακόμη υψηλός σε πολλές χώρες της ΕΕ, ενώ αγγίζει διψήφια νούμερα στην Ελλάδα, την Κύπρο, την Ιταλία, την Πορτογαλία, τη Βουλγαρία, την Ιρλανδία και την Κροατία.

Οι τράπεζες πασχίζουν να επιτύχουν βιώσιμη αναδιάρθρωση των δανείων ή στεγανοποίηση των μη εξυπηρετούμενων στοιχείων ενεργητικού. Αυτό όμως πρέπει να υποστηριχθεί από τη θέσπιση λειτουργικού νομικού πλαισίου για την είσπραξη των απαιτήσεων και τη στεγανοποίηση των στοιχείων ενεργητικού. Πολλές χώρες εργάζονται προς την κατεύθυνση της βελτίωσης των οικείων πλαισίων αφερεγγυότητας και της λειτουργίας της δικαστικής εξουσίας, με στόχο την ταχύτερη αναδιάρθρωση του χρέους. Για παράδειγμα, η Ελλάδα έχει θεσπίσει το μέτρο των ηλεκτρονικών πλειστηριασμών για πωλήσεις ενεχύρων. Άλλος τρόπος είναι οι εξωδικαστικές λύσεις αναδιάρθρωσης, που βασίζονται στην οικειοθελή συνεργασία τραπεζών και οφειλετών.

Αν αποτύχει η αναδιάρθρωση των δανείων, οι τράπεζες δύνανται να εξετάσουν το ενδεχόμενο απαλλαγής τους από τα απομειωμένα στοιχεία ενεργητικού. Τα ΜΕΔ μπορούν να πωληθούν σε εξειδικευμένες δευτερογενείς αγορές, είτε αυτούσια είτε ως τιτλοποιημένα προϊόντα. Οι εθνικές αρχές καταβάλλουν προσπάθειες να στηρίξουν τις εν λόγω αγορές αίροντας τα ρυθμιστικά εμπόδια, προσαρμόζοντας τα φορολογικά καθεστώτα, συστήνοντας ειδικές πλατφόρμες διαχείρισης ΜΕΔ και παρέχοντας κρατικές εγγυήσεις για τα τμήματα τιτλοποιημένων δανείων με την υψηλότερη εξοφλητική προτεραιότητα (το τελευταίο, για παράδειγμα, στην Ιταλία).

Για να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις των ΜΕΔ, ορισμένες χώρες έχουν συστήσει εταιρείες διαχείρισης στοιχείων ενεργητικού, γνωστές και ως «κακές τράπεζες», προκειμένου να μπορούν οι τράπεζες να μεταφέρουν σε αυτές τα χαρτοφυλάκια ΜΕΔ που διαθέτουν. Η διαδικασία αυτή έχει μεν κάποιο κόστος, όμως επιτρέπει στις τράπεζες να ελαφρύνουν τους ισολογισμούς τους και

να χορηγήσουν νέα δάνεια. Η NAMA⁴ στην Ιρλανδία, η BAMC⁵ στη Σλοβενία και η SAREB⁶ στην Ισπανία έχουν συμβάλει καθοριστικά στη μείωση των ποσοστών ΜΕΔ. Η παροχή στήριξης για πωλήσεις ΜΕΔ μπορεί επίσης να οργανωθεί από τον ίδιο τον τραπεζικό τομέα (με τη βοήθεια κρατικών εγγυήσεων, όπως στην περίπτωση του καθεστώτος Atlante στην Ιταλία).

Ο ρόλος των εθνικών εποπτικών και ρυθμιστικών αρχών είναι θεμελιώδης όσον αφορά την εξυγίανση των αποθεμάτων ΜΕΔ. Οι εν λόγω φορείς ελέγχουν τακτικά την ποιότητα των στοιχείων ενεργητικού των τραπεζών, παρακολουθούν την εξυγίανση των καθυστερούμενων οφειλών και επιβάλλουν κατάλληλες προβλέψεις για ζημιές από δάνεια και κεφαλαιακά αποθέματα ασφαλείας.

3.2. Ανάπτυξη εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης για εταιρείες

Για τη βελτίωση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση, μεταξύ άλλων, μέσω μη τραπεζικών πηγών, τα κράτη μέλη λαμβάνουν διάφορα μέτρα για την ανάπτυξη των κεφαλαιαγορών τους. Σε επίπεδο ΕΕ, οι πρωτοβουλίες αυτές ενθαρρύνονται από το σχέδιο δράσης για την υλοποίηση της Ένωσης Κεφαλαιαγορών, που εγκρίθηκε τον Σεπτέμβριο του 2015 και επικαιροποιήθηκε με την ενδιάμεση επανεξέταση τον Ιούνιο του 2017. Στις εθνικές αρχές παρέχεται στοχευμένη τεχνική στήριξη από την Υπηρεσία Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων της Επιτροπής. Ιδίως οι χώρες στις οποίες η ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς υστερεί (πολλές εξ αυτών στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη) λαμβάνουν επί του παρόντος εκτεταμένα μέτρα για να στηρίξουν τις αγορές μετοχών και ομολόγων τους, τα ταμεία ιδιωτικών επενδύσεων και επιχειρηματικού

⁴ Εθνικός Φορέας Διαχείρισης Στοιχείων Ενεργητικού.

⁵ Εταιρεία Διαχείρισης Τραπεζικών Στοιχείων Ενεργητικού.

⁶ «Sociedad de Gestión de Activos procedentes de la Reestructuración Bancaria» (Εταιρεία διαχείρισης στοιχείων ενεργητικού με αφετηρία την αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος).

κεφαλαίου, και υιοθετούν σύγχρονες προσεγγίσεις όσον αφορά την τιτλοποίηση.

Οι εθνικές αρχές λαμβάνουν επίσης συγκεκριμένα μέτρα για να στηρίξουν την ανάπτυξη των τοπικών κεφαλαιαγορών. Ορισμένες έχουν χαράξει δε ολοκληρωμένες εθνικές στρατηγικές για την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου ζητήματος (Βουλγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Τσεχική Δημοκρατία, Πολωνία).

Οι εν λόγω στρατηγικές προάγουν την ανάπτυξη τοπικών εξειδικευμένων αγορών (π.χ. fintech, ιδιωτικές επενδύσεις) μέσω της θέσπισης ευνοϊκών κανονιστικών ρυθμίσεων και θεσπίζουν ρυθμιστικά κίνητρα για τοπικούς θεσμικούς και λιανικούς επενδυτές (π.χ. νέα εργαλεία, ευνοϊκή φορολογική μεταχείριση). Προσφέρουν διάφορες μορφές στήριξης για ΜΜΕ που ενδιαφέρονται να έχουν πρόσβαση στην κεφαλαιαγορά (π.χ. συγχρηματοδότηση εξόδων εισαγωγής στο χρηματιστήριο). Εξίσου σημαντικό είναι, τέλος, το γεγονός ότι οι στρατηγικές αυτές θεσπίζουν κατάλληλα προγράμματα χρηματοπιστωτικής εκπαίδευσης.

Ορισμένες χώρες αναλαμβάνουν επίσης διασυνοριακές πρωτοβουλίες. Ενδεικτικό παράδειγμα είναι το έργο ανάπτυξης εναρμονισμένου νομικού πλαισίου για καλυμμένα ομόλογα και τιτλοποίηση στα κράτη της Βαλτικής. Άλλο έργο επιδιώκει να διευκολύνει την εκκαθάριση και τον διακανονισμό αξιογράφων μεταξύ χρηματιστηρίων που είναι μέλη της πλατφόρμας SEE Link. Σε αυτό συμμετέχουν η Σλοβενία, η Κροατία και η Βουλγαρία, καθώς και οι τρίτες χώρες ΠΓΔΜ⁷, Σερβία, Μαυροβούνιο, Βοσνία και Ερζεγοβίνη. Επιπλέον, η Βουλγαρία δημιουργεί ευκαιρίες πρόσβασης σε άλλες αγορές της ΕΕ για εγχώριους εκδότες και επενδυτές μέσω της δημιουργίας της ειδικής αγοράς «Bulgarian Stock Exchange International» στο τοπικό χρηματιστήριο.

3.3. Ενίσχυση της εποπτείας, της ρύθμισης και της εταιρικής διακυβέρνησης των τραπεζών

Η μεγάλη αύξηση ΜΕΔ κατά τη διάρκεια της κρίσης ανέδειξε ορισμένες περιπτώσεις ακατάλληλης εποπτείας ή ρύθμισης. Αποκαλύφθηκαν επίσης αδυναμίες στην αξιολόγηση του πιστωτικού κινδύνου και στην εταιρική διακυβέρνηση πολλών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Ορισμένες χώρες προβαίνουν σε αναμόρφωση του οικείου συστήματος χρηματοπιστωτικής εποπτείας. Στα σχετικά παραδείγματα περιλαμβάνονται:

- εκτενείς μεταρρυθμίσεις της τραπεζικής και μη τραπεζικής εποπτείας στη Βουλγαρία·
- ολοκλήρωση της εποπτείας ασφαλιστικών και συνταξιοδοτικών ταμείων στην Κύπρο·
- βελτίωση της εποπτείας των διεθνών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων των τραπεζών στη Μάλτα.

Οι χώρες επενδύουν επίσης στην ενίσχυση των δεξιοτήτων των εποπτικών αρχών, για παράδειγμα μέσω της παροχής τεχνικής στήριξης: τέτοια περίπτωση είναι η εποπτεία της κεφαλαιαγοράς στη Ρουμανία.

Άλλες χώρες έχουν ξεκινήσει μεταρρυθμίσεις της εταιρικής διακυβέρνησης, και συγκεκριμένα τμημάτων του οικείου χρηματοπιστωτικού τομέα. Η Ιταλία προβαίνει σε μεταρρύθμιση της εταιρικής διακυβέρνησης των μεγάλων αλλά και των μικρών συνεταιριστικών τραπεζών, η οποία είναι καθοριστική για τον εξορθολογισμό του τραπεζικού συστήματος. Η Σλοβενία λαμβάνει μέτρα για την εξυγίανση και την αναδιάρθρωση του τραπεζικού της τομέα, τη βελτίωση της διακυβέρνησης των τραπεζών κρατικής ιδιοκτησίας και τη διασφάλιση της χρηστής διακυβέρνησης της ΒΑΜC, της εταιρείας διαχείρισης τραπεζικών στοιχείων ενεργητικού που διαθέτει. Η Κροατία, εν τω μεταξύ, έχει ήδη κινήσει διαδικασία επανεξέτασης της ποιότητας των στοιχείων ενεργητικού της κροατικής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΗΒΟR) από ανεξάρτητους ελεγκτές. Η εν λόγω διαδικασία ενδέχεται να επιφέρει αλλαγές στο κανονιστικό πλαίσιο και τις δομές διακυβέρνησης της ΗΒΟR.

3.4. Αντιμετώπιση των κινδύνων που σχετίζονται με δάνεια σε ξένο νόμισμα

Η ενίσχυση του ελβετικού φράγκου ανέδειξε για μία ακόμη φορά τους κινδύνους δανεισμού σε ξένο νόμισμα («δανεισμός σε συνάλλαγμα»). Οι κλυδωνισμοί που προκάλεσε η μεγάλη ανατίμηση του ελβετικού φράγκου έγιναν περισσότερο αισθητοί στην Κροατία, την Ουγγαρία και την Πολωνία. Ο αντίκτυπος ήταν μικρότερος στη Ρουμανία, όπου τα περισσότερα δάνεια σε ξένο νόμισμα είναι σε ευρώ. Οι χώρες τις οποίες αφορά το

⁷ Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας.

συγκεκριμένο θέμα έχουν ήδη λάβει διάφορα μέτρα για να βοηθήσουν όσους πήραν δάνειο σε ξένο νόμισμα, ενίοτε επιβάλλοντας σημαντικές επιβαρύνσεις στις τράπεζες.

Στην Πολωνία, διεξάγονται συζητήσεις μεταξύ των αρμόδιων αρχών (Γραφείο Προέδρου, Υπουργείο Οικονομικών, εποπτική αρχή χρηματοπιστωτικού τομέα και κεντρική τράπεζα) στο πλαίσιο των οποίων επέρχονται ακόμη βελτιώσεις στις σχετικές προτάσεις, εν αναμονή της έγκρισής τους από το κοινοβούλιο. Λαμβάνοντας υπόψη τις εμπειρίες από άλλες αγορές, οι φορείς χάραξης πολιτικής επιδιώκουν την επίτευξη ισορροπίας ανάμεσα στην παροχή στήριξης σε χρεωμένα νοικοκυριά και τη διατήρηση της χρηματοπιστωτικής ευρωστίας των τραπεζών και της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας της χώρας συνολικά. Τα επιχειρήματα περί κοινωνικής δικαιοσύνης αποτελούν άλλη πτυχή της συζήτησης.

3.5. Αντιμετώπιση των αδυναμιών που σχετίζονται με τη στεγαστική αγορά μέσω μακροπροληπτικής πολιτικής

Οι κίνδυνοι χρηματοπιστωτικής σταθερότητας που σχετίζονται με τις αγορές ακινήτων στην ΕΕ έχουν επαληθευτεί στο παρελθόν και εξακολουθούν να αποτελούν πιθανό πρόβλημα σε αρκετές χώρες. Η υπερτίμηση των τιμών ακινήτων τείνει να συμβαδίζει με το υψηλό χρέος του ιδιωτικού τομέα. Τα ανοίγματα των τραπεζών στην ενυπόθηκη πίστωση αυξάνονται συνήθως όταν χαλαρώνουν τα κριτήρια δανειοδότησης. Την πίεση αυξάνουν τα χαμηλά επιτόκια και ο διαρκής ανταγωνισμός μεταξύ των τραπεζών για νέα δάνεια.

Αρκετά κράτη μέλη έχουν προσφύγει ενεργά σε μακροπροληπτική πολιτική, ήτοι πολιτική που αποσκοπεί στη διατήρηση της σταθερότητας ολόκληρου του χρηματοπιστωτικού συστήματος, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις αδυναμίες που απορρέουν από τον τομέα των ακινήτων. Ο πρωταρχικός στόχος τους είναι να αμβλύνουν τη φιλοκυκλική δυναμική μεταξύ στεγαστικής πίστης και τιμών κατοικιών. Επιδιώκουν επίσης να ενισχύσουν την ανθεκτικότητα του

τραπεζικού τομέα και του τομέα των νοικοκυριών σε χρηματοπιστωτικούς κραδασμούς. Τα μακροπροληπτικά μέτρα μπορούν να λάβουν τη μορφή μέτρων που αφορούν τις τράπεζες ή μέτρων που αφορούν τους δανειολήπτες.

Τα μέτρα που έχουν ως στόχο τις τράπεζες αποσκοπούν κατά κανόνα στη διασφάλιση των κατάλληλων κεφαλαιακών απαιτήσεων. Κάποια από τα αποθέματα ασφαλείας στοχεύουν τον συστημικό κίνδυνο για το σύνολο της οικονομίας. Άλλα, όμως, σχετίζονται απευθείας με ανοίγματα στον τομέα των ακινήτων, για παράδειγμα ευθυγραμμίζοντας τους συντελεστές στάθμισης⁸ για ενυπόθηκα δάνεια στους τραπεζικούς ισολογισμούς με τα προφίλ κινδύνου. Σε αρκετά κράτη μέλη (π.χ. Αυστρία, Βέλγιο, Εσθονία, Σλοβακία και Σουηδία) θεσπίστηκαν πιο συγκεκριμένες πρόσθετες κεφαλαιακές απαιτήσεις⁹ για χαρτοφυλάκια υποθηκών εν μέσω των εντεινόμενων αδυναμιών που σχετίζονται με τα ακίνητα. Η Φινλανδία πρόκειται να θεσπίσει για κάθε ίδρυμα χωριστά κατώτατο συντελεστή στάθμισης κινδύνου¹⁰ για υποθήκες επί κατοικιών στο έδαφος της από τον Ιανουάριο του 2018. Τον Μάρτιο του 2017, το Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου της Δανίας συνέστησε να περιοριστούν τα στεγαστικά δάνεια με κυμαινόμενο επιτόκιο και/ή να έχουν περίοδο χάριτος¹¹ στις περιφέρειες της Κοπεγχάγης και του Aarhus αν το συνολικό χρέος του δανειολήπτη υπερβαίνει το 400% των εσόδων προ φόρων.

Από τα διαθέσιμα έως σήμερα στοιχεία προκύπτει ότι, ενώ τα μέτρα που αφορούν τις τράπεζες έχουν ενισχύσει την

⁸ Υποχρεωτικοί δείκτες που δείχνουν πόσο κεφάλαιο πρέπει να διαθέτουν οι τράπεζες στο χαρτοφυλάκιό τους για κάθε τύπο στοιχείου ενεργητικού.

⁹ Πρόσθετες κεφαλαιακές απαιτήσεις, πέραν του τυπικού ελαχίστου ορίου που απαιτούν οι νομοθετικές ρυθμίσεις.

¹⁰ Ελάχιστος τυπικός συντελεστής στάθμισης κινδύνου, ο οποίος ενδέχεται να είναι υψηλότερος από τον συντελεστή κινδύνου που υπολογίζει η τράπεζα στο δικό της εσωτερικό μοντέλο κεφαλαιακής επάρκειας.

¹¹ Δάνειο που περιλαμβάνει χρονική περίοδο κατά την οποία ο δανειολήπτης καταβάλλει μόνο τόκους και όχι μέρος του κεφαλαίου.

ανθεκτικότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα σε αρκετά κράτη μέλη, οι αυξημένες κεφαλαιακές απαιτήσεις δεν επαρκούν για να αναχαιτίσουν τις αυξανόμενες τιμές κατοικιών σε ορισμένες χώρες, όπως η Δανία, το Λουξεμβούργο και η Σουηδία.

Εκτός από τα εργαλεία που αφορούν τις τράπεζες, οι εθνικές αρχές εφαρμόζουν, δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, περιορισμούς δανειοδότησης που έχουν ως στόχο τους δανειολήπτες. Μεταξύ των μέτρων που αφορούν τους δανειολήπτες, τα συχνότερα χρησιμοποιούμενα περιλαμβάνουν όρια στους δείκτες δανείου-αξίας (ΔΔΑ), δανείου-εισοδήματος (ΔΔΕ) ή χρέους-εισοδήματος (ΔΧΕ) και εξυπηρέτησης χρέους-εισοδήματος (ΔΕΧΕ). Άλλα εργαλεία διαθέσιμα στην εργαλειοθήκη είναι οι περιορισμοί που επιβάλλονται στη λήξη των δανείων και οι απαιτήσεις αποπληρωμής.

Τα εργαλεία που αφορούν τους δανειολήπτες στοχεύουν απευθείας τα κριτήρια δανειοδότησης κατά την έκδοση του δανείου (ήτοι, τα κριτήρια που εφαρμόζονται στους δανειολήπτες όταν υποβάλλουν για πρώτη φορά αίτηση για λήψη δανείου). Ιδίως δε όταν εφαρμόζονται στο πλαίσιο καλά σχεδιασμένης δέσμης αλληλοσυμπληρούμενων μέτρων, τα εργαλεία που αφορούν τους δανειολήπτες περιορίζουν αποτελεσματικά τις ριψοκίνδυνες πρακτικές δανειοδότησης σε πολλές δικαιοδοσίες. Εκτός του ότι μπορούν να περιορίσουν την ευπάθεια των ισολογισμών των νοικοκυριών στους κλυδωνισμούς που σχετίζονται με τις τιμές ακινήτων, είναι επιπλέον σε θέση να αυξήσουν την ανθεκτικότητα των τραπεζών. Ο σχεδιασμός τους είναι ευέλικτος και επιτρέπει την προσαρμογή των παραμέτρων με γνώμονα τον επηρεασμό των συνθηκών της στεγαστικής και πιστωτικής αγοράς. Η συμπληρωματικότητα των εργαλείων που αφορούν τους δανειολήπτες με τα εργαλεία μακροπροληπτικής εποπτείας που αφορούν το κεφάλαιο είναι ιδιαίτερα σημαντική κατά τις ανοδικές φάσεις των πιστωτικών κύκλων. Σε τέτοιες περιόδους, τα μέτρα που στοχεύουν απευθείας τα κριτήρια χορηγήσεων κατά την έκδοση του δανείου μπορούν να περιορίσουν τα κίνητρα των

τραπεζών για πιο ριψοκίνδυνη (υψηλός ΔΔΑ/υψηλός ΔΔΕ) δανειοδότηση.

Ημερομηνία: 16.10.2017